

ZAHIRIDDIN MUHAMMAD BOBURNING AFG`ONISTONDA O`RGANILISHI

To`rayeva Sayyora Baxtiyorovna

*Surxondaryo viloyatidagi Afg`oniston
fuqarolarini o`qitish ta`lim markazida
katta o`qituvchi*

Muhiba Korgar

*Surxondaryo viloyatidagi Afg`oniston
fuqarolarini o`qitish ta`lim markazi
talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada Afg'onistonlik yozuvchilar tomonidan Zahiriddin Muhammad Bobur haqida yozilgan asarlar haqida so'z boradi.*

Kalit so`z: *muallif, fonetik, risola, shoir, g'azal.*

Zahiriddin Muhammad Bobur (1483_1530) buyuk davlat arbobi ,atoqli ijodkor, tarixchi va o`zbek adabiyoti tarixidan xabardor shaxsiyat.Demak Bobur haqida so`z yuritishda uning ikki xil simosini nazarda tutish kerak:Birinchi; Bobur davlat arbobi va buyuk shoh sifatida .Ikkinchi; Bobur bir ijodkor,shoir va tarixchi sifatida. Bobur jahon madaniyati xazinasiga katta hissa qo'shgan siyosatmador va ijodkordir. Bobur Amir Temur Ko'ragon oilasiga mansub buyuk emperiya va so`z mulking sultoni. U o`zining (49) yillik unimli umrida sharq xalqlari madani hayotida, mangu va ulmas asarlar miros qoldirdi.Albatda biz Zahiriddin Muhammad Bobur tug`ilishining (626) yilligi munosabati uchun madaniy ishlar bilan shug`illanib kelayotganlarga imkoni boricha Bobur davri va uning tarixi_madaniy ahamiyatini o`rganish uchun Afg`oniston,Uzbekiston,Hinduston davlatlar orasida bir qushma madaniy tadqiqoti va qidiruv markaz ochilishini albatta foydali deb bilamiz.Demak Boburshunoslik tarixi ulkamizda yarim asrdan uzoq umirga ega.Ushbu maqola orqali Bobur asarlari va uning haqida chop bo`lgan ketoblarni birma-bir sanab va ularning qisqacha tanishtirib utmoqchimiz. Albatta ushbu chop bo`lgan mustaqil asarlardan tashqari milodiy 1978 yildan Bobur tavalludi munosabatlari uchun ham bir xil maqola va yozuvlar Afg`oniston rasmiy matbuotida o`zbek, dari va Pashtu tillarida chiqa boshladi.

“Oromgoh Bobur” :Ushbu risola rahmatli ustoz Xalilulloh Xaliliy qalamiga yozilgan asar.Bu risola Afg`onistonda Bobur haqida ilk asar bo`lib,Boburning Kobul shahrida joylashgan maqbara va bog`i haqida tuliq ma`lumot beradi.Bu risola milodiy 1999 - yil (Juandun) gazetasi sahifalari orqali

tarqalib, keyin kichik qita bilan Anis nashriyoti tomonidan (70) baytda ilk martaba chop bo'ldi.

“Hunar davra Timuriyon” : Ushbu tahqiqiy asar rahmatli ustoz Abdulhay Habibiy qalamiga mansub bo'lib o'n to'rtinchi hijriy asrning to'rtinchi o'nligida Iron davlatida bosilib chiqqan ushbu asarda Timuriy silolalar hamda usha davrning adabiyot sn`at va turli ilm va hunarlari haqida ma`lumot qayd etilgan albatta bu asar qo`lmizda bo`lmasligi bois uning to'liq shaklda tanishtirish mumkin bo`lmaydi.

“Zahiriddin Muhammad Bobur Shoh” :Bu asar Afg`onistonda, Bobur haqida birinchi asarlardan hisoblanib, ustoz Abdulhay Habibiy vositasida 1974 milodiy yilida ma'lumot va madaniyat vazirligi tomonidan bir ming dona, Kobul davlati bosma xonasida chop etilgan. Bu asarda ustoz Habibiy turli tarixi manbalarda murojat qilish bilan Bobur hayoti ,siyosi, faoliyati, ijodi ishlari va uning yashagan davri haqida qiymatli ma`lumot bergan. Ma`lumot bo`lishicha bu kitob so'ngi yillarda Sabo kitobxonasi tomonidan qaytadan chop bo`lgan.

“Boburga armag`on” :Bu asar milodiy 1984 yilda Afg`oniston fanlar akademiyasi tomonidan usha vaqtdagi ta`lim va tarbiya vazoratining bosmaxonasida yetti yuz dona va (70) baytda chop bo`lgan. Risola tuplovchisi hurmatli Shafiqa Yorqindir. Boburga armag`on aslida milodiy 1983-1984 yillar orasida Yulduz jurnal tashabbusi bilan Zahiriddin Muhammad Boburning (500) yilligiga bag`ishlanib yo`lga tashlangan bir anjumandan iborat edi. Ushbu anjumanda o`zbek shoirlaridan ortiq, dari va Pashtu tillaridagi shoirlar ham qatnashgan edi.

“Devoni Zahiriddin Muhammad Bobur” :Bu asar milodiy 1984 yili Afg`oniston fanlar akademiyasidagi til va adabiyot markazi tomonidan bir ming dona qadrli donishmand Shafiqa Yorqin muqaddima, muqobala tahsisi bilan Kobul davlat bosma xonasida Bobur tug`ilganini (500) yilligi munosabatga bag`ishlanib chop etilgan. Asar zotan dari tilida yozilib to'rt qsimdan iborat: Birinchi qismi; Bobur hayoti va ijodi. Ikkinchi qismi; Bobur asarlari. Uchinchi qismi; Bobur she'riyati bilan tanishtirish. To'rtinchi qismi; Bobur devonining chop etilgan va qo'l yozma nusxalari.

“Bobur manguligi”: Bu asar milodiy 1994 yilda Javzjon viloyati ma'lumot va madaniyat vazirligi tomonidan (500) donaga qadrli donishmand Halim Yorqin tomonidan Zahiriddin Muhammad Bobur tug`ilganini (510) yilligi munosabati bilan chop etilgan. Ushbu risola o`zbek tilida yozilib Boburning hayoti , adabiy-siyosiy faoliyatlari haqida ma`lumot beruvchi sasar bo`lib asar tarkibida Hindustonda saltanat qilgan Bobur va uning avlodarining saltanat yillari ko`rsatadi.

“Divan Zahiriddin Muhammad Bobur”: Bu asar ham Shafiqa Yorqin qalamiga mansub boʻlib Toshketdagi sharq nashariyoti bosma xonasida, Bobur nomidagi xalqaro bunyodi jamgʻarmasi bilan milodiy 2004 yilda (108) baytdan iborat boʻlib Oʻzbekistonda chop etilgan. Kitob matnining yarimi arab yozuvida qolgan yarimi lotin yozuvida berilgan. Kitob tarkibida Oʻzbekistonda adabiy tahqiq va qidiruvlar natijasida topilgan Bobur sheʼrlari sigʻdirilgan.

“Shohanshoh suxanvar” : Bu asar hurmatli Abdulloh Korgar qalamiga yozilgan boʻlib milodiy 2005- yil oxirida, ikki martaba usha yilning yoz va kuz fasllarida Alozhar nashriyoti tomonidan Pokistonning Pishour sharida chop etilib (138) baytdan iborat. Asarning (94) baytida, forsi-dari tillida matn va (42) baytda uning inglizcha tarjimasi joylashtirilgan. Asar tarkibida muallif Boburning Afgʻoniston va Hindustondagi siyosiy faoliyatilari, siyosiy-idoriy va harbi shaxsiyati va uning oylasi haqida maʼlumot qayd etib, Bobur hayotida yuz bergan siyosiy-tarixiy voqealarni zikr etib oʻtadi.

“Timuriyon (ahd Timuriyon va Boburiyon Hind)” : Ushbu kitob hurmatli yozuvchi Abdulloh Korgar tomonidan yozilib milodiy 2009 yillida Pokistonning Pishovur shahrida Alozhar nashriyoti tomonidan (1000) dona rangli muqovasi bilan (600) baytda chop etilgan.

“Bobur xati”: Bu risola yozuvchi Muhammad Halim Yorqin qalamiga yozilib milodiy 2006 yilda Afgʻoniston madaniy anjumani orqali (500) dona va (50) baytda bosilib chiqqan. Asarning asosiy qismi Boburning xati paydo boʻlishi tarixi, harflar tarkibi va fonetik xususiyati, shuningdek boshqa alfabitlar bilan uning munosabati va qoʻllanish tarixiga bagʻishlanilgan.

FOYDALANIGAN ADABIYOTLAR:

https://www.bbc.com/uzbek/news/story/2008/02/080224_babur

<https://uz.wikipedia.org/wiki/Boburnoma>